DIN ACTIVITATEA SFATULUI NAŢIONAL ROMÂN DIN PETROŞANI, ÎN PREAJMA UNIRII TRANSILVANIEI CU ROMÂNIA

Ion Poporogu — Traian Blaj

Ca urmare a mişcărilor revoluţionare ale maselor asuprite, a descompunerii armatelor puterilor centrale şi a înfrîngerilor de pe fronturi, la sfîrşitul lunii octombrie 1918, descompunerea monarhiei austro-ungare a atins intensitatea maximă.

Vicisitudinile istorice au făcut ca poporul român să trăiască în state diferite. Cu toate acestea, conştiinţa necesităţii absolute a împlinirii formei politice de viaţă unitară a poporului român nu a dispărut. Principala forţă motrică pentru realizarea visului de secole au constituit-o masele muncitoare, care au suferit jugul asupririi sociale şi naţionale. Acţiunile revoluţionare din preajma unirii se desfăşoară în jurul cîtorva obiective dintre care cele mai arzătoare, încetarea războiului, libertatea naţională etc.

Ca şi în celelalte părţi ale Transilvaniei locuitorii Văii Jiului, în octombrie 1918 s-au ridicat la luptă „pentru înlăturarea autorităţilor burghezo-moşiereşti maghiare, instrumente ale asupririi sociale şi naţionale"[1].

Acţiunile muncitoreşti desfăşurate împotriva legilor existente (organizarea sindicatelor, grevele, eliberarea prin forţă a unora dintre muncitorii arestaţi, etc.) au subminat aparatul de stat din Valea Jiului, constituind un exemplu concret de luptă împotriva autorităţilor. În cadrul luptei de eliberare socială şi naţională, care cuprinsese întreg imperiul austro-ungar, din iniţiativa fruntaşilor social-democraţi, la 29 octombrie 1918, la Budapesta, ia fiinţă Consiliul naţional român, care peste cîteva zile îşi modifică componenţa în favoarea reprezentanţilor partidului naţional român şi îşi mută sediul la Arad. Odată cu aceasta, Consiliul îşi ia denumirea de Consiliul Naţional Român Central lărgindu-şi atribuţiile. Concomitent încep să se înfiinţeze consilii naţionale române judeţene şi comunale. Astfel de organ, reprezentativ s-a format şi în Valea Jiului — Sfatul naţional român sau consiliul muncitoresc[2].

Dacă ţinem seama că în Valea Jiului, în anul 1918, erau cca. 20.000 muncitori minieri, majoritatea români, care au întreţinut o permanentă legătură cu fraţii lor prin trecătorile Carpaţilor, este lesne de înţeles de ce şi aici, lupta împotriva asupririi sociale şi naţionale a fost destul de activă. În 12 noiembrie 1918, după cum se poate constata dintr-un raport primit de Inspectoratul jandarmeriei din Budapesta, muncitorii din Petroşeni dizolvaseră de fapt jandarmeria, îşi formaseră un Consiliu şi „au

[1] *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, ed. II, 1963, p. 419.

[2] *Idem*, p. 427; Şt. Pascu, *Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia*, Cluj, 1968, p. 338; *Unirea Transilvaniei cu România. 1 decembrie 1918*, Ed. politică, Bucureşti, 1970, p. 551.

pus mîna pe putere"[3]. Același lucru ni-l menționează și Buletinul de informații al Marelui cartier general român de la începutul lunii decembrie că „în Petroșeni ordinea e menținută de muncitorii de la minele de cărbuni în număr de 20.000 în majoritate români... Muncitorii sînt bine organizați... Comandanții gărzilor, din Petroșeni, Aninoasa, Vulcan și Lupeni sînt muncitori. Efectivul gărzilor e între 40—120 oameni. Gărzile dispun de puști și mitraliere"[4]. Ca urmare, principalul instrument de oprimare socială și națională, al odiosului regim austro-ungar era înlăturat, fiind create condiții obiective ca năzuințele maselor populare pentru unirea Transilvaniei cu România, în cadrul unei republici democratice, să fie înfăptuite.

Consiliul Național român din Valea Jiului a luat unele măsuri de competența unei puteri locale. Astfel a intervenit în problema repartizării cărbunelui, a introdus ziua de muncă de 8 ore, a mărit salariile și a numit un „comisar al aprovizionării" care avea ca sarcină să supravegheze menținerea prețurilor și să împiedece specula[5]. Aceste măsuri n-au fost pe placul autorităților maghiare și de aceea, în 17 noiembrie 1918, au trimis împotriva muncitorilor din Valea Jiului, un tren blindat cu jandarmi. Muncitorii din Petroșeni, căliți în focul luptei revoluționare, care roșiseră străzile orașului cu sîngele lor de mai multe ori, pentru dreptate socială și națională, nu s-au intimidat și înarmați au silit trenul cu jandarmi să se retragă spre Deva, iar comisarului trimis a doua zi de guvernul maghiar, i-au declarat prin consiliu că vor să-și hotărască singuri soarta[6].

Mișcarea revoluționară din Valea Jiului, deși izbucnită sub impulsul evenimentelor din Ungaria, s-a desfășurat pe o cale proprie, ca și în întreaga Transilvanie, dar nu este o reflectare a evenimentelor din Ungaria. Existența statului național România a fost factorul important care a influențat și sprijinit desfășurarea evenimentelor revoluționare din anul 1918 pentru libertate socială și unitate națională. De asemenea, această luptă a fost influențată, în formele ca și în conținutul ei, și de nivelul de dezvoltare economică și industrială a Văii Jiului — care devenise un puternic centru muncitoresc.

La organizarea poporului român pentru măretul act al unirii, un rol de seamă l-a avut și Sfatul național român din Petroșeni. Acest rol este dovedit și de faptul că locuitorii comunei Galați (din apropiere de Hațeg) pentru organizarea consiliului național român local și a gărzii naționale, cer sprijin Sfatului național român din Petroșeni, după cum se arată în adresa acestuia către Sfatul național român din Pui: „delegații comunei politice Galați s-au prezentat la Sfatul național român din Petroșani, cerînd a trimite delegați pentru organizarea poporului nostru de acolo"[7].

Credem că nu este întîmplătoare solicitarea acestui ajutor, deoarece, după cît se pare, Consiliul național român local din Pui — unde în mod

[3] V. Liveanu, *1918, Din istoria luptelor revoluționare din România*, Buc., 1960, p. 482.

[4] Idem, p. 483; *Desăvîrșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie*, București, 1968, p. 269, 271—273.

[5] *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, ed. II, 1963, p. 427.

[6] V. Liveanu, *op. cit.*, p. 483; *Unirea Transilvaniei cu România...*, p. 551—552.

[7] Materiale aflate la Muzeul mineritului.

normal trebuiau să se adreseze locuitorii din Galaţi — avea orientare spre cercurile politice ale P.N.R. Deva şi Haţeg, care nu se bucurau de prea multă popularitate în rîndurile locuitorilor din satele învecinate Văii Jiului. Deoarece locuitorii comunei Galaţi, care se aflau la numai 1 km. de centrul Pui, s-au adresat pentru organizarea lor Sfatului naţional român din Petroşeni şi nu celui din Pui, dovedeşte pe de o parte maturitatea acestui organ, iar pe de altă parte slăbiciunea Consiliului naţional local din Pui. De altfel căile de acces spre Simeria, au făcut posibilă ducerea vestei că în Valea Jiului s-a format Sfatul naţional român, care desfăşoară o largă activitate, după cum se arată în adresa sus menţionată. „După ce noi sîntem foarte ocupaţi chiar şi cu organizarea unor comune aparţinătoare cercului Pui, credem a fi datorinţa D-Voastre să convocaţi adunarea poporală din Galaţi — organizînd Sfatul naţional de acolo împreună cu garda naţională din Galaţi. Trebuie să lucrăm fără amînare şi neîncetat. Acum ori niciodată"[8].

Faptul că această adresă poartă număr (23/21. XI. 1918) ne face să credem că s-a desfăşurat o activitate organizată temeinic şi nu la întîmplare. La ce activitate se vor fi referind restul adreselor, nu ştim. Desigur, fiind emise tot de Sfatul naţional român din Petroşeni, unde a existat un registru de intrări şi ieşiri a corespondenţei, s-au referit tot la organizarea poporului român pentru măreţul act de la 1 decembrie 1918, nu în Valea Jiului, ci în comunele mai îndepărtate sau la legăturile pe care le avea cu Consiliul Naţional Român Central din Arad. Deşi pînă în prezent, nu s-au găsit materiale documentare, totuşi, nu ar fi exclus ca Sfatul naţional român din Petroşeni, după organizarea sa, să fi fost sprijinit direct şi de elemente devotate cauzei desăvîrşirii unităţii naţionale din România, cu toate condiţiile grele în care se afla ţara. Mişcarea de eliberare naţională din Valea Jiului şi din comunele învecinate se apropia, astfel, de punctul culminant, căpătînd încă de la început caracterul unei puternice mişcări de mase.

Sfatul naţional român din Petroşeni a putut îndruma şi poate chiar coordona, în această parte a Transilvaniei, acţiunile maselor pentru unire, deoarece se bucura de popularitate în rîndul comunelor învecinate, deşi nu aparţineau din punct de vedere administrativ de Valea Jiului, deoarece „minerii din Petroşeni şi din Valea Jiului au o veche tradiţie de luptă pentru libertate, pentru progres social"[9], deoarece „grupurile comuniste care se înfiripau în decembrie 1918 pe întreg teritoriul Ardealului aveau influenţă mai mare în unele centre ca Valea Jiului, Oradea... reprezentau partea cea mai înaintată şi mai conştientă a clasei muncitoare"[10].

Dacă ţinem seama şi de faptul că „cercurile politice ale P.N.R., din Arad, Oradea, Deva, formau un curent burghezo-democratic, oscilant şi inconsecvent"[11], ne putem da seama de ce locuitorii satelor au văzut în

---

[8] Idem.

[9] N. Ceauşescu, *Cuvîntare ţinută, cu ocazia vizitei conducerii de partid şi de stat în Valea Jiului*, Scînteia, nr. 7125, din 8. X. 1966.

[10] *Destrămarea monarhiei austro-ungare*, Buc., 1964, p. 183.

[11] Idem.

Sfatul național român din Petroșeni, organul de consultat și de urmat în lupta pentru desăvîrșirea unității naționale.

După ce Consiliul național român s-a mutat la Arad, pentru a se apropia de baza sa de masă și după ce s-au format Consilii naționale române județene și comunale se observă cîteva curente, reprezentate în diferite proporții, de unde și transformarea acestora într-o arenă de luptă politică, de unde și complexitatea luptei pentru unire. Cu toate acestea „în unele consilii naționale locale ca Hunedoara, Valea Jiului... erau mai numeroși reprezentanții curentului mai avansat"[12]. Este, deci, un merit pentru locuitorii din Petroșeni de a fi știut să aleagă în Consiliul național român elemente devotate, capabile să conducă acțiunea de masă din *Valea Jiului și împrejurimi.*

Locuitorii comunei Rîul Alb, care nu sînt străini de activitatea Sfatului național român din Petroșeni și de pregătirea marelui eveniment, își aleg Consiliul național local și garda națională pentru realizarea dorinței lor, unirea cu România. „Marele eveniment și frămîntări istorice ale zilelor ne-au adus momentul fericit, dorit de veacuri de către toți fiii neamului românesc, ca despre soarta noastră noi și numai noi înșine membrii națiunei române să hotărîm. La declararea voinței noastre ne invită astăzi apelul Sfatului Național Român Central din Arad pe care îl recunoaștem ca forul cel mai înalt și singur competent, de a o-cîrmui treburile care ne privesc pe noi națiunea română"[13].

Adunarea la care au participat „toți locuitorii comunei s-a încheiat cîntîndu-se cu mare însuflețire Deșteaptă-te române și Trei culori"[14]. Ce gînduri nobile exprimau aceste imnuri înălțătoare. Românii se descătușeatză și-și aleg o altă soartă.

Cu încredere în marele eveniment ce se apropia locuitorii comunei Piu își formează Consiliul național român local, precum și garda națională și „jură că în toate manifestările vieții noastre vom fi credincioși națiunii române și nu vom ridica mîna asupra fraților noștri"[15]. Despre care frați puteau vorbi? Cîtă dreptate avea B. S. Delavrancea cînd spunea: „Carpații nu ne despart, ci ne întregesc. În ei s-au adăpostit și cei de dincolo și cei de dincoace, pe vremuri de năpăstuiri. În ei s-au strîns cei de-o limbă și de-o lege. Lor și-au spus durerea, cu ei și-au mîncat amarul. În ei s-au dospit și a crescut sufletul nostru. Carpații sînt șira spinării care nu s-a încovoiat nici odată și nu se va rupe niciodată, decît cu cel din urmă om dintre noi. România e patria noastră. E România celor de demult și a celor de mai apoi. E patria celor dispăruți și a celor ce va să vie"[16].

În numeroase adunări masele populare și-au exprimat năzuința de a se înfăptui unirea Transilvaniei cu România și odată cu aceasta, dorința ca statul național român unificat să fie organizat pe baze republicane

---

12 Idem, p. 183—184.

13 Materiale aflate la Muzeul mineritului.

14 Idem.

15 Idem.

16 *B. S. Delavrancea* (Din discursul rostit la Iași la 1. XI. 1915), după Scînteia, nr. 6870/74. I. 1966.

democratice[17]. În 8 noiembrie 1918, P.N.R. a convocat la Petroşeni o adunare ca şi în alte părţi ale *Transilvaniei*, la care au participat muncitori, ţărani români din comunele învecinate, unde a luat cuvîntul şi muncitorul maghiar Iosif Ciser, care a declarat: „nu vă punem piedici în calea realizării unităţii voastre naţionale... Trecutul care a prădat muncitorimea şi care a pus biruri grele pe umerii noştri, politica greşită faţă de naţionalităţi s-a sfîrşit... Şi voi aţi fost subjugaţi şi jecmăniţi, pămîntul acesta de pe care v-a alungat statul maghiar şi capitalismul a fost al vostru"[18].

Faptul că s-a organizat şi la Petroşeni o astfel de adunare denotă că aici organizaţiile social-democrate aveau poziţii importante, iar curentul pentru unirea Transilvaniei cu România era destul de puternic şi cu influenţă în rîndul ţărănimii din comunele învecinate[19].

Sub presiunea valului revoluţionar, Consiliul Naţional Român Central, prin proclamaţia din 15 şi 20 noiembrie 1918, a convocat pentru 1 decembrie la Alba Iulia o mare adunare populară. Ca urmare au loc în marea majoritate a localităţilor ardelene, întruniri pregătitoare pentru adunarea de la Alba Iulia, alegîndu-se delegaţii. La Alba Iulia au venit şi cca. 10.000 muncitori, printre care şi din Valea Jiului, cu steaguri roşii şi tricolore, reprezentînd diversele centre muncitoreşti, pe lîngă cei peste 1200 delegaţi oficiali[20]. La 1 decembrie 1918 pe lîngă „Marea Adunare" oficială, a mai avut loc şi adunarea de masă (cca. 100.000 oameni) în cea mai mare parte ţărani, printre care şi din comunele Rîul Alb, Pui, etc. La delegaţii oficiali s-a adăugat şi delegaţii reuniunilor de femei, care erau dominaţi de reprezentanţii burgheziei şi micii burghezii[21]. Reuniunea femeilor greco-ortodoxe române din Petroşeni „alege şi deleagă pe medicul Dominic Stanca din Petroşeni, cu reprezentarea ei la marea adunare naţională, ce se va ţine în 18 noiembrie (1 decembrie 1918, în Alba Iulia, şi rugăm conducerea acestei adunări să-i dea putinţa de a-şi îndeplini misiunea de delegat în toate direcţiile"[22]. „Minerii, locuitorii Văii Jiului au luat parte activă la realizarea dorinţei seculare a poporului nostru de înfăptuire a unităţii naţionale, aducîndu-şi contribuţia patriotică la făurirea statului naţional român unitar"[23].

La 1 decembrie 1918, masele populare însufleţite de năzuinţa desăvîrşirii unităţii naţionale şi de dorinţa unor transformări democratice, au adoptat cu entuziasm declaraţia de unire a Transilvaniei cu România. Unirea Transilvaniei cu România a fost un act just, progresist, corespunzător necesităţilor dezvoltării istorice, a însemnat încheierea procesului legic de făurire a statului naţional român, a creat condiţii pentru uni-

[17] *Destrămarea monarhiei austro-ungare*..., p. 260.

[18] *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, ed. II, 1963, p. 437—438; Şt. Pascu, *op. cit.*, Cluj, 1968, p. 346.

[19] *Destrămarea monarhiei austro-ungare*..., p. 258.

[20] În legătură cu adunarea de la Alba Iulia, vezi „Românul" din 3—10 decembrie 1918; „Unirea", din 28 noiembrie 1918; I. Clopoţel, *Revoluţia din 1918 şi unirea Ardealului cu România*, p. III; *Din istoria Transilvaniei*, p. 451; Şt. Pascu, *op. cit.*, p. 372; *Desăvîrşirea unificării*..., p. 398.

[21] V. Liveanu, *op. cit.*, p. 558; *Din istoria Transilvaniei*, p. 447.

[22] Materiale aflate la Muzeul mineritului.

[23] N. Ceauşescu, *loc. citat.*

rea luptei proletariatului şi a tuturor maselor muncitoare la nivelul întregii ţări, a deschis posibilităţi mai mari pentru dezvoltarea luptelor revoluţionare de masă, pentru dezvoltarea mişcării muncitoreşti revoluţionare[24].

DIE AKTIVITÄT DES RUMÄNISCHEN NATIONAL KOMITET AUS PETROŞANI VOR DER VEREINIGUNG SIEBENBÜRGENS MIT RUMÄNIEN

ZUSAMMENFASSUNG

Die Schriftsteller, stützen sich auf bissher unveröffentlichte materialen, verhandeln die Tötigkeit des Rumänischen National Komitet aus Petroşani vor der Vereinigung Siebenbürgens mit Rumänien.

---

[24] *Destrămarea monarhiei austro-ungare ...*, p. 261.